

Zenon Andrzejewski, *Oesterreicher Henryk Ignacy* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, pod red. Ewy Grin-Piszczyk, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemysł 2016 s. 120-123

OESTERREICHER HENRYK IGNACY (Hersch Isaak). 18 II 1892 Przemysł – 15 VI 1942 Kraków. Językoznawca, badacz języka polskiego. Był synem Efraima, urzędnika (sekretarza) c.k. starostwa w Przemysłu i Chai Nechumy z d. Laub. Oesterreicher miał dwie siostry: Ewelinę ur. 27 XII 1895 i Reginę ur. 26 I 1901.

Od 1902 r. uczęszczał do c.k. Gimnazjum I w Przemysłu, w którym 10 VI 1910 zdał z odznaczeniem egzamin dojrzałości. W roku akademickim 1910/1911 rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego. Po dwóch latach zmienił kierunek swoich zainteresowań, przenosząc się na Wydział Filozoficzny. W latach 1912–1914 i 1917/1918 studiował sławistykę i germanistykę. Słuchał wykładów profesorów Adama Antoniego Kryńskiego, Henryka Ułaszyna i Kazimierza Nitscha. Został zatrudniony 15 XII 1914 jako nauczyciel języka niemieckiego w Gimnazjum w Przemysłu na Zasaniu, w którym uczył do 19 III 1915.

Od kontynuowania studiów i pracy nauczycielskiej oderwała Oesterreichera służba wojskowa. 23 VI 1915 otrzymał powołanie do armii austro-węgierskiej i przydział do 10. Pułku Piechoty. Ukończył szkołę jednorocznych ochotników w Tóváros, następnie szkołę dla oficerów rezerwy w m. Basin (Węgry) i objął funkcję komendanta plutonu w Sanoku. 26 I 1916 został skierowany, ja-

ko komendant kompanii w polu, na front rosyjski. 12 IV t.r. awansował na chorążego. 10 XII t.r. otrzymał ciężką ranę postrzałową na froncie włoskim i do 20 VI 1917 przebywał w szpitalu. Został awansowany 1 II t.r. do stopnia podporucznika rezerwy. Po rekonwalescencji pełnił służbę kancelaryjną w kadrze w Nowym Sączu. Przydzielono go 20 X 1917 do kwatermistrzostwa 6. Armii austriackiej we Włoszech, w której służył do 8 XII 1918 (służba etapowa). Za dzielną postawę na polu walki dowództwo austriackie uhonorowało Oesterreichera Srebrnym Medalem za Waleczność II kl., Krzyżem Karola i Medalem za Ranę.

Wiosną 1918 r. Oesterreicher podjął przerwane studia na Uniwersytecie Lwowskim i zgłosił się na seminarium języka polskiego do prof. Kazimierza Nitscha. Po powrocie Nitscha do rodzinnego Krakowa Oesterreicher podążył za nim i od II semestru roku akademickiego 1919/20 został studentem Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie miał ponadto znakomitych profesorów: Jana Łosia i Jana Rozwadowskiego.

Został powołany 28 VII 1920 do służby w Wojsku Polskim i przydzielony do I/20 batalionu rezerwowego piechoty, włączonego następnie do 18. Dywizji Piechoty. Skierowany na północno-wschodni front bolszewicki, walczył w 5. Armii gen. W. Sikorskiego. Został ranny odłamkami szrapnela 14 VIII 1920 w bitwie pod Płońskiem. Uznany przez komisję lekarską za niezdolnego do dalszej służby frontowej otrzymał skierowanie do Centralnej Szkoły Instrukcyjnej dla Dowództwa Okręgu Generalnego „Kraków” na kurs instruktorski dla oficerów. Po ukończeniu kursu dostał

przydział do 3/V batalionu wartowniczego i otrzymał bezterminowy urlop jako nauczyciel gimnazjalny.

Od 16 XI 1920–31 VIII 1921 pracował jako zastępca nauczyciela w Państwowym Gimnazjum VI w Krakowie na Podgórzu, a od 1 IX 1921–31 VIII 1926 jako nauczyciel w Państwowym Gimnazjum VII. Pracę nauczyciela gimnazjalnego łączył ze studiami i działalnością naukową na uczelni. Studia filozoficzne ukończył 29 VII 1921 uzyskując absolutorium. Od 1 X t.r. pełnił funkcję zastępcy asystenta, a następnie młodszego i starszego asystenta w katedrze języka polskiego i języków słowiańskich Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prowadził dla studentów ćwiczenia z fonetyki opisowej i gramatyki języka polskiego. Doktoryzował się 22 II 1924 na podstawie rozprawy „Imiesłów bierny w języku polskim”, napisanej pod kierunkiem K. Nitscha („Temat w żadnym z języków słowiańskich nieopracowany jako całość, na pozór suchy, rozpatrzony tu z pierwszej ręki i w rzadkiej pełni” – opinia promotora). Za tę pionierską pracę zdobył w 1928 r. drugą nagrodę na konkursie naukowym ogłoszonym przez Związek Stowarzyszeń Asystentów Wyższych Uczelni Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie. Pracę wydrukowała Akademia Umiejętności w 1926 r.

Oesterreicher 1 I 1929 objął stanowisko asystenta w katedrze gramatyki porównawczej, a od 1 I 1935 – adiunkta w Studium Słowiańskim UJ. W 1920 r. zaczął współpracować z redakcją *Słownika staropolskiego*, nad którym prace trwały wiele lat, a pierwszy tom ukazał się w 1953 r. Z czasem został sekretarzem, a po śmierci prof. Ło-

sia (1928) kierownikiem i jedynym stałym pracownikiem redakcji. Spodziewano się, że Oesterreicher będzie się habilitował. Rozprawa miała dotyczyć największego staropolskiego zabytku, tzw. przemyskiego „Rozmyślenia o żywocie Pana Jezusa”. Oesterreicher sporządził do niego cały słownik i chciał też opracować je źródłowo, by odtworzyć z jego ustępów średniowieczny, niezachowany przekład Nowego Testamentu. Do habilitacji jednak nie doszło z powodu pogarszającego się stanu zdrowia Oesterreichera.

Po wybuchu II wojny światowej Oesterreicher opuścił Kraków i powędrował na wschód, docierając do Poczajowa. Jako porucznik rezerwy, na którego awansował jeszcze 8 II 1924, zamierzał zgłosić się do polskiego wojska i wyruszyć na front. Plany te zniweczyło wkroczenie Armii Radzieckiej na wschodnie tereny Rzeczypospolitej. W połowie listopada 1939 r. wrócił do Krakowa, gdzie znalazł się w tragicznej sytuacji. Schronienia udzielił mu uniwersytecki kolega, doc. Roman Stopa, który ukrył go w swoim mieszkaniu, ratując przed zamknięciem w getcie. Po pewnym czasie Zofia Lehr-Spławińska (żona prof. T. Lehra-Spławińskiego) wywiozła go po kryjomu do swojego majątku w okolicach Sandomierza. Oesterreicher wyniósł z okopów I wojny światowej chorobę nerek i skłonność do bardzo wysokiego ciśnienia krwi. Gwałtowny rozwój choroby zmusił opiekunów do umieszczenia go w szpitalu oo. Bonifratrów w Krakowie, gdzie zmarł na uremię 15 VI 1942. Został pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (kwatery LXXIV, rząd 19, grób 4).

Jedyną obszerniejszą pracą pozostawioną przez Oesterreichera była jego dysertacja doktorska, zachowująca swą aktualność po dziś. Pozostałe

prace to cenne artykuły, drukowane w większości w „Języku Polskim”: *Dopełniacz liczby mnogiej rzeczowników nijakich typu „narzędzie”, „kazanie”*; *Z teki słownikarza*; *O przyimkach w roli samodzielnych powiedzeń*; *Z zasobów gwarowych w dawnych słownikach*; *Nieco o dziele polskim w 11-języcznym słowniku Kalepina z 1590 r.*

Oesterreicher był członkiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, współpracownikiem Komisji Językowej PAU oraz jej sekretarzem, członkiem Komitetu Redakcyjnego „Języka Polskiego”, członkiem i skarbnikiem Głównego Zarządu Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, a także członkiem Komitetu Ortograficznego PAU.

W 1928 r. zawarł związek małżeński z Wandą Rajewską, przyjąwszy uprzednio chrzest. Rodzicami chrzestnymi byli Ignacy Chrzanowski i Maria Nitschówna, siostra prof. Kazimierza Nitscha. Żona Oesterreichera pracowała jako nauczycielka w Państwowym Gimnazjum w Żywcu. Oesterreicher zmarł bezpotomnie.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Państwowe w Przemyślu, Akta stanu cywilnego Izraelickiej Gminy Wyznaniowej w Przemyślu, sygn. 9; ibidem, I Państwowe Gimnazjum i Liceum im. J. Słowackiego w Przemyślu, Katalogi główne z lat 1902/3, 1903/4, 1905/6, 1906/7, 1908, 1908/9, 1910, sygn. 105, 107, 110, 112, 113, 114, 115, Protokół główny egzaminu dojrzałości z roku 1910 nr 21, sygn. 116; Urząd Stanu Cywilnego w Przemyślu, Księgi urodzeń Izraelickiej Gminy Wyznaniowej w Przemyślu 1895–1897 i 1900–1902; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Tezka personalna, sygn. S II 619, W.F. 478; Centralne

Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie, Akta personalne, sygn. 1976; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum z wykładowym językiem polskim w Przemyślu na Zasaniu za rok szkolny 1914/15*, Przemyśl 1915.

Opracowania: Z. Andrzejewski, *Dr fil. Henryk Ignacy Oesterreicher (1892–1942)*, „Rocznik Przemyski”, t. 42: 2006, z. 4, s. 229–231; K. Nitsch, *Śp. Henryk Oesterreicher 18 II 1892–15 VI 1942*, „Język Polski” R. 26: 1946, z. 1, s. 1–5; U. Perkowska, *Corpus Academicorum Facultatis Philosophiae Universitatis Iagellonicae 1850–1945*, Kraków 2007, s. 269–270; Urbańczyk S., *Polscy językoznawcy żydowskiego pochodzenia*, [w:] *Prof. Mojżesz Schorr. Materiały z sesji naukowej*, Kraków 16 XI 1993, Kraków 1995; *Polski słownik biograficzny*, t. 23/3, z. 98, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978.